

De socialistische coöperatie in het Brusselse. De inventaris van het archief van La Maison du Peuple

B *Martijn Vandenbroucke, Amsab-ISG*

Het jonge België kent in het laatste kwart van de 19e eeuw een nieuwe periode van stijgende prijzen. Vooral de hoge broodprijs, die allermint in evenredigheid is met de kwaliteit van het brood, weegt zwaar op de uitgaven van de arbeidersgezinnen, voor wie brood het belangrijkste voedingsproduct is. In arbeidersmiddens groeit de belangstelling voor de coöperatieve productiemethode, waardoor de prijs van consumptiemiddelen kan gedrukt worden. De Gentse bakkerij van Vooruit zal hiervan hét voorbeeld voor de Belgische socialisten zijn.

De Brusselaar en socialist Louis Bertrand is begin jaren 1880 een enthousiaste getuige van de stichting van Vooruit. In 1881 roept hij - met het oog op de oprichting van een Brusselse coöperatie naar Gents voorbeeld - enkele Brusselse vrienden samen in herberg Le Cygne. Eén jaar later wordt de Boulangerie Coopérative de Bruxelles gesticht. Achter een cabaret aan de Gentse Steenweg in Sint-Jans-Molenbeek wordt een oven gehuurd. Twee bakkers tegen voor een dagon van 3,50

frank aan het werk. Op 3 september 1882 wordt het eerste brood gebakken. Kort daarop moet al een eerste tegenslag geïncasseerd worden als de eigenaar van de oven de coöperatieve bakkers aan de deur zet. Gelukkig kan vrij snel een nieuwe oven gevonden worden in de nabijgelegen Heyvaertstraat. In 1883 wordt de aansluiting bij de Belgische Socialistische Partij goedgekeurd, waarop de coöperatie nu ook openlijk kleur bekent.

Het aantal afnemers van de 'duivelsbroden' groeit voorspoedig en in 1884 moet wegens plaatsgebrek verhuisd worden naar een grotere bakkerij. In de Van Arteveldestraat, hartje Brussel, wordt een kelder met twee ovens gehuurd. Hondenkarren worden aangekocht en het personeel wordt uitgebreid. Eind 1886 bedraagt de broodproductie ongeveer 3000 stuks per week. De behoeften van de jonge coöperatie blijven echter toenemen en in hetzelfde jaar wordt een synagoge in de Beierenstraat (de huidige Dinantstraat nabij de Keizerslaan) gehuurd. Er worden een café en een vergaderzaal ingericht op het gelijkvloers en een feestzaal en kantoren op de bovenverdieping. Het huis krijgt de naam Maison du Peuple, wat vanaf dan de naam van de coöperatie zal zijn. Het aantal broden blijft snel stijgen en rondt in 1888 de kaap van 8000 en in 1889 deze van 17.000. In hetzelfde jaar wordt een slagerij geopend achteraan het 'volkshuis'. In 1890 dwingt plaatsgebrek tot een nieuwe verhuis van de bakkerij. De maatschappij beschikt intussen over voldoende middelen om een gebouw aan te kopen op de hoek van de Laken- en de intussen verdwenen Veldwachtersstraat,

PAIN DE LUXE

La bonne humeur vient en mangeant le pain de la Maison du Peuple.
L'on peut s'inscrire dans une de nos succursales ou auprès des porteurs de pains (vo.turettes jaunes).

LUXUSBROOD

Wilt ge goed gezind zijn, eet dan het brood van het Volkshuis.
Men kan zich laten inschrijven in onze hulphulzen of bij onze broodvoerders (gele karren).

Edition Goebbels, Bruxelles.

Postkaart met publiciteit voor brood van het Volkshuis

waar nieuwe houtovens worden geïnstalleerd. In hetzelfde jaar worden ook een kruidenierswinkel geopend in de Beierenstraat en een kolenmagazijn in Molenbeek. Een jaar later volgt de stichting van een medisch-farmaceutische dienst met zeven dokters.

Intussen heeft de coöperatie af te rekenen met voortdurende interne twisten en moeilijkheden. De handschoenmaker Camille Standaert, sinds 1887 de eerste afgevaardigd beheerder van de coöperatie, neemt ontslag omdat hij naar eigen zeggen nog maar weinig tijd voor de maatschappij kan vrijmaken. Hij wordt opgevolgd door de Henegouwer Louis Piérard, journalist bij *Le Peuple*. Deze heeft echter weinig kaas gegeten van het besturen van een onderneming en de conflicten nemen hand over

hand toe. Eind 1890 wordt Jan Volders, hoofdredacteur van *Le Peuple*, dan ook gevraagd te bemiddelen. Hij wordt opgenomen in de raad van beheer, maar wordt al snel secretaris en kort daarop zelfs afgevaardigd beheerder in opvolging van Piérard. Volders' organisatorische kwaliteiten komen de maatschappij uiteraard ten goede; in 1892 wordt 3,6 miljoen kg brood geproduceerd. De nieuwe afgevaardigd beheerder overschat zijn krachten echter en moet in 1893 oververmoeid en zenuwziek ontslag nemen (drie jaar later zal hij in een krankzinnigengesticht in Vorst overlijden). De bloei van de maatschappij wordt er echter niet door afgeremd; in 1896 wordt een volkshuis geopend te Molenbeek en telt de maatschappij reeds dertien winkels.

In 1899 wordt afgevaardigd beheerder Camille Standaert, die na het wegvallen van Volders opnieuw aan het hoofd van de coöperatie was gekomen, opgevolgd door de typograaf Romain van Loo. Deze was in 1881 medestichter van de Gentse Vooruit, maar was het jaar daarop naar Brussel gegaan, waar hij later medewerker van *La Voix de l'Ouvrier* van Louis Bertrand wordt. Sinds 1891 is hij boekhouder van La Maison du Peuple. Hij laat zich kennen als een bekwaam financieel beheerder; al snel wordt hij de 'financieel deskundige' van de jonge BWP. In 1900 wordt hij overigens als schatbewaarder opgenomen in de raad van beheer van de mee door hem opgerichte Fédération des Sociétés Coopératives Belges (FSCB), de koepelorganisatie van de Belgische socialistische coöperaties. Onder het bestuur van Van Loo kent de Brusselse coöperatie een nieuwe periode van expansieve groei, die vooral tot uiting komt in een sterke toename van het gebouwenpatrimonium. In 1899 wordt het volkshuis aan de Joseph Stevensstraat gebouwd, ontworpen door architect Victor Horta, en de melkerij te Herfelingen geopend (deze zal in 1907 van de hand worden gedaan). In ijltempo volgen nieuwe volkshuizen in Vilvoorde en Schaarbeek (1905) en Anderlecht en Sint-Gillis (1906). In 1908 telt de coöperatie 20.000 leden, bakt ze meer dan 10 miljoen broden per jaar, heeft ze meer dan 400 personeelsleden in dienst en boekt ze jaarlijks een mooie winst.

Vanaf 1906 is het beheer in handen van Alphonse Octors, een beschermeling van Volders, die zestien jaar eerder samen met hem een bestuursfunctie in La Maison du

Peuple had opgenomen. De maatschappij blijft bestendig groeien: aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog bezit ze veertig winkels, acht slagerijen, zes volkshuizen en drie bakkerijen. De ontvangsten tussen 1903 en 1913 zijn bijna verdubbeld: van 4 tot 7,5 miljoen frank. In de oorlogsjaren heeft de coöperatie het bijzonder moeilijk, maar weet ze dankzij belangrijke financiële steun van de Société Générale de Belgique te overleven.

Na de Eerste Wereldoorlog wordt de afgevaardigd beheerder vervangen door een driemanschap (beheerscomité), bestaande uit Léon Dupont (commercieel beheerder), André Huysens (boekhoudkundig beheerder) en Alphonse Octors (secretaris-beheerder). In 1925 gaat Octors met pensioen, al blijft hij als ere-secretaris-beheerder wel nog zetelen in het driekoppige beheerscomité. Dupont overlijdt op 21 juli 1928 en wordt op 28 oktober 1928 vervangen door bestuurslid Charles Elslander. Midden jaren 1930 wordt het beheerscomité uitgebreid tot tien leden (André Huysens, Ernest Adam, Isidore Trappeniers, Frans Gelders, Jean Govaerts, Joseph Vandersmissen, Alphonse Octors, Jean Sipido, Charles Schaepen en Charles Elslander); vanaf februari 1936 neemt Schaepen geen deel meer aan de vergaderingen en wordt hij niet vervangen. In datzelfde jaar wordt Huysens directeur-zaakvoerder en het beheerscomité terug afgeschaft. In de plaats komt een logge raad van beheer met twintig leden. In de praktijk komt dit er natuurlijk op neer dat Huysens hierdoor meer macht naar zich toe kan trekken. Hij was intussen voorzitter van de socialistische 'spaar-

bank' Codep geworden en vervulde onder meer mandaten als beheerder van de NMBS en lid van de Bankcommissie. Tijdens de oorlogsjaren speelt hij als lid van het Nationaal Comité voor Hulp en Voedingsmiddelen en waarnemend voorzitter van de Groepering der Belgische Bakkers een belangrijke rol in de verdeling van de schaarse voedingsmiddelen. In augustus 1954 treedt Huysens ten voordele van zijn zoon Robert terug als directeur-zaakvoerder van La Maison du Peuple, maar het verval van de socialistische coöperaties is intussen ingezet. De Brusselse coöperatie - intussen herdoopt tot Cooop Brussel - zal als een van de eerste 'grote' het onderspit moeten delven. Robert Huysens wordt als verantwoordelijke in 1967 gedwongen ontslag te nemen uit al zijn functies. Hij wordt op 25 mei 1967 vervangen door Joseph Vandermissen, die niets anders kan doen dan de opslorping van de maatschappij door de Union des Coopérateurs de Charleroi te begeleiden (beëindigd in maart 1972). Overigens zal dit er enkel voor zorgen dat ook deze coöperatie meegesleurd wordt in de neergang en de jaren 1970 nauwelijks zal overleven.

Het archief werd gevonden in de hoofdzetel van Febecoop, de koepel van socialistische coöperaties. Het is een onvolledig archief, dat wellicht werd overgedragen aan de Union des Coopérateurs de Charleroi. Omdat ook deze maatschappij later werd ontbonden onder toezicht van de Société Générale Coopérative, de voorganger van Febecoop, is het weinig verwonderlijk dat dit archief, net als dat van

een aantal andere geliquideerde socialistische coöperaties, in de kelders van de hoofdzetel van Febecoop terecht kwam.

Naast de recentste verslagboeken van raad van beheer en algemene vergaderingen bevat het een uitgebreide briefwisseling van de laatste directeurs-zaakvoerders en de liquidator en enkele financiële stukken (voornamelijk met betrekking op de taakoverdracht aan de Union des Coopérateurs de Charleroi). Het grootste volume wordt evenwel ingenomen door dossiers met betrekking op de winkels van de maatschappij (zowel de gehuurde huizen als het eigen patrimonium). Zo zijn van talrijke eigendommen zelfs de 19e-eeuwse verkoopakten bewaard; een akte uit 1852 is meteen het oudste archiefstuk. Het jongste stuk dateert uit 1981.

Het (onvolledige) archief van La Maison du Peuple beslaat 294 nummers, opgeborgen in 28 dozen (3,10 lopende meter). Met uitzondering van een aantal personeelsdossiers is het toegankelijk mits toelating van de dienstdoende archivaris.

Bibliografie

- DE PRETER, R. & WITTE, E. (red.), *Samen sparen: de geschiedenis van de spaarbank CODEP en haar voorgangers*, Leuven: Kritak, 1989, 534 p.
- OCTORS, A., *La Maison du Peuple de Bruxelles*, Brussel: Etablissements Généraux d'Imprimerie, 1913, 30 p.
- OCTORS, A., *Les trois stades d'une œuvre ouvrière*, Bruxelles: Imprimerie-Lithographie C. Paelman, 1914, 25 p.